

УДК 327(497.1)"195/196"(093.2)
327.55:341.181(540:497.1)"195/196"(093.2)

DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2021.2.cav.87-117>

Оригинални научни рад

Примљен: 5. 6. 2021.

Прихваћен: 29. 6. 2021.

Јован ЧАВОШКИ

Институт за новију историју Србије, Београд

jcavoski@yahoo.com

Други Београд или други Бандунг? Југославија и борба за превласт унутар Трећег света (1962–1965)*

АПСТРАКТ: Чланак је посвећен помало заборављеној историјској епизоди када су се, у првој половини 60-их година, две групације земаља, једна предвођена Југославијом и Индијом, а друга Индонезијом и Кином, жестоко бориле за политичку превласт унутар Трећег света. Ово интензивно надметање за лидерство најизразитије се огледало у различитим дипломатским напорима да се што пре сазову несврстана или афро-азијска конференција, тзв. други Београд или други Бандунг, које су, свака на свој начин, оличавале идеолошка и политичка стремљења држава из оба тора, односно њихове визије каква би требало да буде политичка улога земаља између блокова.

Кључне речи: несврстаност, афроазијанизам, Трећи свет, Југославија, Индонезија, Кина, Индија

Увод

Период од неколико година након Београдске конференције несврстаних земаља,¹ одржане септембра 1961, представљао је вре-

---

* Чланак је настао као резултат рада у Институту за новију историју Србије који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС, а на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2021. години бр. 451-03-9/2021-14/200016 од 5. 2. 2021.

1 Иако тих година појмови несврстаност и несврстани још увек нису били у свеопштој употреби како би описали ванблоковске земље и њихово спољнополитичко усмерење, већ су слични термини неутрализам, позитивна неутралност или неангажованост били чешће коришћени, ипак, зарад јасне

ме када се несврстана група, још увек лабаво организована и без јаснијег програма заједничког деловања, суочила са првим озбиљним расколом унутар сопствених редова, али и у Трећем свету уопште. То је био специфичан историјски тренутак када блоковско мешање, карактеристично за претходни период, више није било поимано као једина опасност, већ је највећи изазов јаснијој перспективи читаве ове групације долазио од неких од водећих несврстаних земаља, често пионира овакве спољнополитичке оријентације. Према томе, у овом случају можемо првенствено говорити о томе да је поремећена динамика унутрашњих односа међу несврстаним земаљама играла много значајнију улогу у трасирању судбине читаве ове групе него што је на то могао утицати међублоковски сукоб, иако ни његов уплив није био нимало занемарљив. Узевши све ово у обзир, време до Каирске конференције, одржане октобра 1964, можемо посматрати као први период када доминантне теме сукоба Исток–Запад нису више биле од средишњег значаја за несврстане, док су њихови унутрашњи проблеми увелико однели превагу и, у много чему, паралисали њихово даље деловање, гурнувши потом читаву групу у вишегодишњу кризу од које се она једва опоравила (следећи самит је одржан тек септембра 1970. године).

Док се међублоковски Хладни рат у Европи налазио у фази опадања, полако трасирајући пут ка будућем детанту између Вашингтона и Москве, ангажовање суперсила у Трећем свету је бивало све интензивније. Управо је овакво агресивно блоковско понашање на читавом том простору и довело до тога да се појави нови талас радикализације међу неким несврстаним земљама које су се налазиле под све већим спољним притиском. Иако је већина земаља ове групе могла разумети разлоге за једну такву изнуђену промену става, па чак се са њом и људски солидарисати, оно што је заиста постао проблем у међусобним односима био је координисан наступ неких „радикалних“ несврстаних земаља које су настојале да наметну своје појединачне погледе као заједнички став свих осталих, чиме би суштински били измењени природа и лик глобалне несврстаности.

На тај начин, дошло је до првог отвореног сукоба „радикала“ и „умерених“ унутар несврстаних редова, где су први, оличени у Индонезији, Гани, Малију, Гвинеји и још неким земљама, јасно заговарали жестоки обрачун са светским империјализмом, колонијализмом

везе са потоњом историјом и данашњим поимањем те епохе, у овом раду ћемо примарно користити појмове несврстаност и несврстани.

и неоколонијализмом оличеним у виду политике западних великих сила, док су други, представљени Југославијом, Индијом, Египтом (тада Уједињена арапска република – УАР), Етиопијом и многим другим, нарочито азијским земљама, инсистирали на прагматизму, реализму, суздржаности и избалансираном односу са свим великим силама, држећи да су питања мира, безбедности и економског развоја имала много већу тежину по будућност свих ванблоковских фактора од некакве исконске жеље за намиривањем старих рачуна. Оно што је додатно отежавало овај дубоки унутрашњи сукоб међу несврстанима било је активно мешање спољних фактора у њега, тако да је НР Кина здушно стала иза „радикалне“ групе, настојећи тако да преотме политички дискурс у Трећем свету од земаља као што су Индија и Југославија и подреди га тако сопственим пројекцијама, док су две суперсиле, свака ангажована у сопственом сукобу са Пекингом, исказивале опрезно разумевање за ставове „умерених“, првенствено јер им се алтернатива чинила још опаснијом по њихове појединачне интересе. Овај динамични сукоб унутар Трећег света убрзо је био оличен у правој геополитичкој трци између два идеолошка правца (несврстаност и „афроазијанизам“ или афро-азијски интернационализам) и два конференцијска политичка модела (Бандунг и Београд).

Уколико је у последњих петнаестак година истраживање Хладног рата у Трећем свету доживело своју велику експанзију, нарочито од тренутка објављивања Вестадовог „Глобалног Хладног рата“, ипак, питања односа међу појединачним земљама на том простору, или групе земаља, а нарочито њихова међусобна ривалства ван непосредног контекста политике суперсила, тек су почела да добијају на својој актуелности.² У старијем периоду студије такве врте могле су се набројати на прсте једне руке, док су у скорије време и даље остале у сенци истраживања која су првенствено посвећена политици великих сила у Азији, Африци или Латинској Америци, али им је број од скора ипак у значајнијем порасту.³ Што се тиче

2 Odd Arne Westad, *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2005).

3 Неки од примера: Malcolm H. Kerr, *The Arab Cold War: Gamal Abd al Nasir and His Rivals, 1958–1970*, (Oxford: Oxford University Press, 1971); Rami Ginat, *Syria and the Doctrine of Arab Neutralism: From Independence to Dependence*, (Brighton: Sussex Academic Press, 2005); Srinath Raghavan, *War and Peace in Modern India: A Strategic History of the Nehru Years*, (Ranikhet: Permanent Black, 2010); Jesse Ferris, *Nasser's Gamble: How Intervention in Yemen Caused the Six-Day War and the Decline of Egyptian Power*, (Princeton: Princeton University Press, 2013); Jeffrey James Byrne,

теме коју конкретно обрађујемо у овом чланку, односно сукоба унутар и између несврстане и афро-азијске групе током прве половине 60-их, о томе се још мање писало, односно у много чему ова важна историјска епизода је остала готово незапажена. У ранијем периоду само две озбиљније студије су успут пратиле ту тему, а у скорошње време је само један међународни аутор део своје студије о „регионалним хладним ратовима“ посветио овом сукобу „Београда и Бандунга“, често се ослањајући и на истраживања писца ових редова, док су неки други аутори више пратили конкретну политику Кине или Индонезије према другом Бандунгу.⁴ Чак и једна скорошња међународна студија о Покрету несврстаних скоро да и није посветила много пажње овом сукобу унутар саме несврстане групе.⁵ Од домаћих аутора, Драган Богетић је, у једном чланку и у својој потоњој исцрпној студији о несврстаности, писао о концептуалном сукобу Јосипа Броза Тита и индонежанског председника Ахмеда Сукарна током Каирске конференције, што је био само део ове глобалне историје, а слично су учинили и Љубодраг Димић, Александар Раковић и Миладин Милошевић у њиховој уводној студији за зборник докумената о југословенско-индонежанским односима. Што се тиче аутора овог чланка, он је делимично обрадио ову тему у својој необјављеној докторској дисертацији, као и у општијим цртама у два рада – у једном домаћем зборнику, где су више праћени догађаји до овог периода, и једном страном зборнику, где је део пажње посвећен овом концептуалном сукобу.⁶ Управо због тога, овај нешто детаљнији третман

The Mecca of Revolution: Algeria, Decolonization, and the Third World Order, (Oxford: Oxford University Press, 2016); David C. Engerman, *The Price of Aid: the Economic Cold War in India*, (Cambridge: Harvard University Press, 2018).

- 4 G. H. Jansen, *Afro-Asia and Nonalignment*, (London: Faber and Faber, 1966), 363–399; David Kimche, *The Afro-Asian Movement: Ideology and Foreign Policy of the Third World*, (Jerusalem: Israel Universities Press, 1973), 99–105, 114–123; Lorenz M. Lüthi, *Cold Wars: Asia, Middle East, Europe*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 278–285, 291–300; Li Qianyu, *Cong Wanlong dao Aerjier: Zhongguo yu liu ci YaFei guoji huiyi*, (Beijing: Shijie zhishi chubanshe, 2016), 167–233; Taomo Zhou, *Migration in the Time of Revolution: China, Indonesia, and the Cold War*, (Ithaca: Cornell University Press, 2019), 132–151.
- 5 Jürgen Dinkel, *The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics (1927–1992)*, (Leiden: Brill, 2018).
- 6 Dragan Bogetić, „Sukob Titovog koncepta univerzalizma i Sukarnovog koncepta regionalizma na samitu nesvrstanih u Kairu 1964“, *Istorija 20. veka* 2/2017, 101–118; Dragan Bogetić, *Nesvrstanost kroz istoriju: od ideje do pokreta*, (Beograd: Zavod za udžbenike, 2019), 91–128; *Југославија–Индонезија 1945–1967: истраживања и документи*, ур. Љубодраг Димић, Александар Раковић, Миладин Милоше-

ове теме ће се првенствено заснивати на истраживању документарне грађе похрањене у архивима у Србији, Кини, Индији, САД-у и Русији, настојећи тако да једну важну епизоду глобалне историје коначно отргне из заборавља.

Хладни рат и Трећи свет у првој половини 60-их

У периоду до и после Београдске конференције сукоб међу суперсилама, на местима као што су Берлин, Конго, Индокина, Блиски исток, Куба, непрекидно је тињао и често претио да ескалира до несагледивих размера. Тек пошто су и САД и СССР постали свесни да су били само на корак од потпуног уништења света током кубанске ракетне кризе октобра 1962. године, прећутним споразумом су одлучили да унесу елемент предвидивости у међусобне односе, како би Хладни рат био увелико стављен под контролу у Европи или у домену трке у наоружању, чиме би се општа ситуација даље стабилизовала, а поштовале би се и узајамне интересне сфере, док би на другим местима, пре свега у Трећем свету, био онемогућен претерани авантуризам који би довео до тога да буду нарушени суштински интереси једне или друге стране, али би се међусобно геополитичко надметање несметано наставило.⁷

Поред тога, на догађаје међу социјалистичким и земљама Трећег света итекако је утицао и отворени совјетско-кинески раскол, који је тих година ескалирао до отвореног сукоба у свим сферама, а управо је простор Азије и Африке постајао средишња позорница на којој је званични Пекинг желео да окупи ширу регионалну коалицију земаља под идеолошким плаштом одлучне борбе против империјализма и ревизионизма, односно политике обе супер-

---

вић, (Београд: Архив Југославије, 2014), 68–88; Jovan Čavoški, "YaFei zhuyi yu bujiemeng zhijian: Zhongguo, Nansilafu yu di san shijie neibu de douzheng (1954–1965)", (doktorska disertacija, Peking University, School of International Studies, 2014); Јован Чавошки, „Југославија и Далеки исток – Трећи свет између Југославије и Кине“, *Југославија и Хладни рат: зборник радова*, (Београд: ИНИС, 2010), 63–76; Jovan Čavoški, "Shaping Afro-Asia and Non-Alignment: the Sino-Yugoslav Struggle for Leadership in the Third World during the 1950s and 1960s", *Breaking Down Bipolarity: Yugoslavia's Foreign Relations during the Cold War*, ed. Martin Previšić, (Berlin: De Gruyter Oldenbourg Verlag, 2021), (рад у штампи).

7 Aleksandr Fursenko, Timothy Naftali, *Khrushchev's Cold War: the Inside Story of an American Adversary*, (New York: W.W. Norton, 2006), 438–528; Melvyn P. Leffler, *For the Soul of Mankind: the United States, the Soviet Union, and the Cold War*, (New York: Hill and Wang, 2007), 182–233.

силе, паралелно зидајући унутар саме Кине сопствени аутентични социјалистички модел и промовишући свој засебни пут „хладноратовске коегзистенције“ која је искључивала мирни суживот са глобалним капитализмом. Овакав засебни пут није имао много успеха међу источноевропским социјалистичким земљама, сем у Албанији, али му је зато пошло за руком да побере врло значајне поене међу неким земљама и револуционарним покретима у Азији и Африци, те је организовање другог Бандунга стајало као јасан симбол успостављања алтернативног међународног поретка којим би доминирао Афро-азијски покрет, предвођен Кином као великом силом.⁸

Стабилизација односа међу блоковима представљала је добру вест за несврстане земље, пошто се тиме смањила вероватноћа глобалног оружаног сукоба, али је интензивни уплив суперсила у послове земаља Трећег света постао нови преовлађујући проблем за њих. Док је Москва била заузета тиме да адекватно парира Кини на том простору, настојећи тако да, путем притисака, придобије различите левичарске снаге на своју страну, дотле је САД настојао да делимично преокрене антизападни талас деколонизације, стварајући још веће незадовољство на том простору, које се онда често манифестовало различитим скретањима у екстреме међу азијским и афричким земљама.⁹ Штавише, коначан успех борбе за ослобођење Алжира средином 1962. итекако је утицао на многе у Трећем свету да покушају да се оружаним путем супротставе спољним притисцима. Тиме је Алжир, предвођен новим лидером Ахмедом Бен Белом, постао гранични случај између несврстаности и афроазијанизма, настојећи да паралелно одржава односе са обе водеће групације међу ванблоковским земљама.¹⁰

Управо је неоколонијална офанзива у Африци утицала на то да се лидер Гане Кваме Нкрумах у потпуности разочара у америчку политику на континенту, нарочито зато што је ишла суштински против његових панафричких амбиција, а то је убрзо две земље, као и локалне савезнике Вашингтона, гурнуло на пут међусобног сукобљавања,

8 Lorenz M. Lüthi, *The Sino-Soviet Split: Cold War in the Communist World*, (Princeton: Princeton University Press, 2008), 219–285; Sergey Radchenko, *Two Suns in the Heavens: The Sino-Soviet Struggle for Supremacy, 1962–1967*, (Washington DC, Stanford: Woodrow Wilson Center Press, Stanford University Press, 2009), 56–117; Jeremy Friedman, *Shadow Cold War: the Sino-Soviet Competition for the Third World*, (Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2015), 101–147.

9 Westad, *The Global Cold War*, 131–152, 180–190.

10 Byrne, *The Mecca of Revolution*, 113–229.

чиме је само додатно оснажило „радикално“ крило међу несврстанима.¹¹ Ово је нарочито био случај са Сукарном, узданицом и покретачем афро-азијске иницијативе, као и главним кинеским савезником међу несврстанима, који се још од краја 50-их налазио у отвореном сукобу са Западним блоком. Ситуација је само временом ескалирала, нарочито око питања британског стварања независне Малезије на територијама на које је такође претендовала и званична Џакарта, тако да је Сукарнова „политика конфронтације“ (*konfrontasi*) покренула дипломатски и оружани конфликт са западним силама и њиховим локалним савезницима. У тако напетим околностима, Сукарно је прецизније дефинисао свој радикални поглед на свет, у коме није више доминирала блоковска идеолошка подела или подела између блоковских и ванблоковских земаља, већ је њену улогу преузела системска политичка, друштвена и расна поларизација између антиколонијалних и антиимперијалистичких народа Азије, Африке и Латинске Америке, тзв. „нових снага у успону“ (*new emerging forces*) и тзв. „старих утемељених снага“ (*old established forces*), пре свега западних, које су оличавале сву неправду постојећег међународног поретка.¹² Сукарнови специфични погледи су се идеално уклапали у дискурс афроазијанизма, као и у сличне кинеске пројекције у Трећем свету.

Међутим, док је све више јачало ово „радикално“ крило, један догађај, много више него било који други, утицао је на то да се изнедри отворени расцеп међу несврстанима, а то је био кинеско-индијски погранични рат октобра и новембра 1962. године. Не само да је то био први велики оружани сукоб два азијска џина и две кључне земље Трећег света већ је он из темеља уздрмао глобалну несврстаност, пошто је, у тренутку велике опасности, Индија озбиљно размишљала о сврставању са западним силама, које су брзо понудиле преко потребну војну помоћ, а створио је и прве пукотине у самим редовима несврстаних земаља јер су многе од њих биле неспремне да отворено подрже Индију или јасно критикују Кину. Управо су Ју-

11 W. Scott Thompson, *Ghana's Foreign Policy 1957–1966: Diplomacy, Ideology, and the New State*, (Princeton: Princeton University Press, 1969), 271–413; Robert B. Rakove, *Kennedy, Johnson, and the Nonaligned World*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 138–144.

12 J. D. Legge, *Sukarno: A Political Biography*, (New York: Praeger, 1972), 279–357; Matthew Jones, *Conflict and Confrontation in South East Asia 1961–1965: Britain, the United States, Indonesia, and the Creation of Malaysia*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 98–232; Ide Anak Agung Gde Agung, *Twenty Years Indonesian Foreign Policy 1945–1965*, (The Hague: Mouton, 1973), 415–442.

гославија и УАР били најгласнији у томе да се одмах, кроз проактивни дипломатски приступ, спасава индијска ванблоковска позиција, знајући добро да несврстана група без Индије, колевке несврстаности и највеће земље међу њима, суштински не би више ни постојала, али су на том путу наилазили на многе дипломатске препреке које су Кина и неке њој блиске несврстане земље (Индонезија, Бурма, Камбоџа, Гана) постављале како би се умањила снага и кохезија групе „умерених“ земаља.¹³ Многима је било очигледно да су тада поремећаји унутар саме несврстане групе достигли такав ниво да је било отворено питање да ли би се односи икако могли смислено уредити.

Улога другог Бандунга у политици Трећег света

У светској историографији је до скоро веза између Афро-азијске конференције у Бандунгу априла 1955. и потоњих дешавања везаних за настанак несврстане групе у Београду шест година касније била посматрана као један јединствен историјски процес, што су нова архивска истраживања, укључујући и она писца ових редова, јасно и демантовала. Иако се ради о веома сличним политичким појавама које су окупљале неке од истих земаља и заговарале неке од сличних идеја, ипак, несврстаност која се идентификује са Београдом и афроазијанизам који се повезује са Бандунгом имали су паралелни развојни пут који их је, што ћемо овде и видети, на крају одвео у потпуно различитим правцима, упркос извесним додирним тачкама које су међу њима свакако постојале. У суштини, афроазијанизам је био регионални феномен, радикалног усмерења, сведен само на два континента, заједничку колонијалну патњу, расну блискост и борбу против империјализма и колонијализма, окупљајући под својим окриљем и блоковске и ванблоковске земље, док је несврстаност била интерконтинентална појава која није узимала у обзир било какве географске, историјске, расне, културне, верске, друштвене, политичке, економске и друге сличности, пажњу је више посвећивала универзалним питањима, као што су мир, безбедност и развој, истовремено не занемарујући отпор колонијализму, и истицала је као свој први и ос-

13 Srinath Raghavan, *War and Peace in Modern India*, 267–310; Jovan Čavoški, “Saving Non-Alignment: Diplomatic Efforts of Major Non-Aligned Countries and the Sino-Indian Border Conflict”, *The Sino-Indian War of 1962: New Perspectives*, eds Lorenz Lüthi, Amit Das Gupta, (London: Routledge, 2017), 160–178.

новни критеријум доследну посвећеност ванблоковској политици.¹⁴ Управо у периоду којим се овде бавимо те разлике су биле доведене до свог екстрема и тако су отвориле пут бројним међусобним сукобима око лидерства у Трећем свету.

Када је својевремено окончана Бандуншка конференција, упркос паралелном успону несврстане иницијативе, било је неминовно да се у овом регионалном формату појаве нове тежње за њеним наставком, нарочито зато што је, пре свега због одлучног индијског противљења, пропала намера да се убрзо потом успостави стални секретаријат који би озваничио и учинио континуираном афро-азијску сарадњу.¹⁵ Већ почетком 1956. појавио се нови предлог Индонезије, Цејлона, Египта и Кине да се организује наредна конференција тог типа, која би пре свега била посвећена напетости ситуацији на Блиском истоку. Индија и Бурма су одлучно одбациле овакву идеју, сматрајући да би, због бројних контроверзи, она само унела превише нових подела међу потенцијалним учесницима. И Југославија, тада животни заинтересована да универзалнији несврстани формат однесе превагу, подржала је такво индијско и бурманско становиште.¹⁶

Иако је наредних година идеја сазивања нове афро-азијске конференције мировала, погоршање ситуације међу блоковима са избијањем различитих криза у Европи и Трећем свету крајем 50-их неминовно је водило ка поновном актуелизовању таквих замисли. Тако је већ почетком 1959. цејлонски премијер Соломон Бандаранайке предложио да се сазове афро-азијска економска конференција, која би се само бавила питањима јачања узајамне економске сарадње, али његова идеја није наишла на нешто значајнији одзив.¹⁷ Док је међународна ситуација постајала све напетија, током 1958. и 1959. водеће несврстане земље, као што су биле Југославија, УАР, Индија и Индонезија, ушле су у идеолошки, политички или чак гранични сукоб са Москвом или Пекингом, чиме је њихов међународни положај

14 Између осталог видети: Lorenz M. Lüthi, *Cold Wars*, 278–285; Dinkel, *The Non-Aligned Movement*, 42–83; Čavoški, “YaFei zhuyi yu bujiemeng zhijian”.

15 National Archives of India (NAI), Ministry of External Affairs (MEA), 1(8) AAC/55, Asian-African Conference-permanent joint secretariat, 5. 8. 1955.

16 Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије (ДАМСПС), Политичка архива (ПА), 1956, фасцикла (ф) 72, 43014, Покушај организовања нове конференције АА земаља, 1956.

17 Российский государственный архив новейшей истории (РГАНИ), фонд (ф) 5, опись (оп.) 30, документ (д.) 306, листы (л.) 224–226, Предлог новой афро-азиатской экономической конференции, 21. февруар 1959.

био додатно искомпликован. Стога је египатски лидер Гамал Абдел Насер предложио да се сазове нова афро-азијска конференција која би се само бавила кинеским односима са Индијом и Индонезијом, настојећи тако да се ширим регионалним посредништвом отклони даљи сукоб између ових земаља. Ипак, индијски премијер Џавахарлал Нехру је одлучно одбио такву идеју, сматрајући да су кинеско-индијски односи били стриктно билатерално питање и да би их једна таква мултилатерална иницијатива само додатно искомпликовала.¹⁸

Док су, пре свега југословенским напорима, покренуте приреме за прву конференцију несврстаних земаља почетком 1961, у индонезанским владајућим круговима поново је била лансирана идеја сазивања друге афро-азијске конференције која не би била такмац овом паралелном догађају, већ би била више комплементарног типа, али, у Сукарновој пројекцији, постала би централни политички догађај у политици Трећег света током те године и представљала би увод у заједнички наступ свих несврстаних и афро-азијских земаља на јесењем заседању Генералне скупштине УН-а (ГС УН). У том настојању, Индонезија је уживала пуну подршку Кине, са којом је успела да регулише скорашњи сукоб око статуса прекоморских Кинеза, а која, формално сврстана са Москвом, никако није могла наћи своје место на конференцији несврстаних земаља.¹⁹ Међутим, Тито, Насер, Нкрумах и Нехру су били одлучно против било какве нове афро-азијске конференције јер је само могла довести до тога да се на крају не одржи ниједан од ових скупова, тако да се ускоро и Сукарно активно придружио несврстаној иницијативи, посматрајући је, ипак, само као привремено одлагање својих старих планова.²⁰

Већ у јуну, непосредно после припремног састанка за конференцију несврстаних земаља, Сукарно је послао своје личне изасланике у низ земаља Азије и Африке који је требало да наставе са лобирањем за нову афро-азијску конференцију, чак отворено наглашавајући да се она може састати и без индијског учешћа. Индонезанска страна и даље је рачунала на присуство неких других држава, пре свега Кине и Пакистана, али и УАР-а, Цејлона, Бурме, Судана и др., тако да уопште није желела да се превише ангажује да откло-

18 NAI, MEA, 21-A(2)-WANA, S. Dutt letter to R. K. Nehru, 16. 12. 1959.

19 Zhonghua renmin gongheguo waijiaobu dang'anguan [Архив Министарства спољних послова НР Кине] (ZWD), 105-01044-01, Yinni zhaokai di er ci YaFei huiyi qingkuang, 11. 5. 1961.

20 ZWD, 109-02355-01, Dui Nansilafu cehua bujiemeng guojia huiyi de kanfa, 26. 5. 1961.

ни Нехруову подозривост.²¹ Пошто је у Индонезији и Кини убрзо постало јасно да је нова конференција несврстаних земаља постала неминовност, на лични савет кинеског лидера Мао Цедунга, Сукарно је одлучио да на јесен путује у Београд, где би на предстојећем скупу промовисао принципе које су заступале обе земље, пре свега у сфери посвећене борбе против империјализма и колонијализма. Међутим, само три дана касније, током званичне посете Југославији, он је пропустио да информише Тита о свим детаљима скорашњег разговора са кинеским руководством, званично остављајући свог домаћина у незнању о будућности афро-азијске иницијативе.²² Већ 18. августа кинески министар спољних послова маршал Чен Ји ипак је отворено подржао индонежанску идеју за сазивање другог Бандунга, чиме је нестала свака недоумица о могућим наредним корацима у том правцу.²³

Током Београдске конференције Сукарно је заузео нешто борбенији став у односу на друге учеснике, посветивши највише пажње колонијалном проблему и његовој брзој ликвидацији, али је већ тада почео отворено да заступа концепт коначног обрачуна између, како је тада рекао, „снага слободе и правде“ које су желеле да мењају свет и „старих снага превласти“ које су настојале да одбране *status quo*, држећи такође да никада није могло бити суживота између „слободе и правде“ и „империјализма и колонијализма“. Пошто је једно такво виђење суштински потирало оно што је представљала аутентична несврстаност и концепт мирољубиве коегзистенције, Сукарно је чак ушао у вербални сукоб са неким од присутних лидера, нарочито са Нехруом, чиме је азијска група несврстаних земаља постајала све више подељена.²⁴ Штавише, управо због тако жестоког наступа, индонежански лидер је побрао велике симпатије у Пекингу, где су сматрали да је коначно успео да преотме дипломатску иницијативу од Индије и тако изолује Нехруа од потенцијалних савезника на азијском континенту.²⁵ Како су то примећивале разне дипломате, Су-

21 ДАМСПС, ПА, 1961, ф-119, 419648, Телеграм амбасаде у Индији, 20. јун 1961.

22 ZWD, 204-01469-02, Mao Zedong – Sujianuo tanhua jilu, 13. 6. 1961; Архив Југославије (АЈ), Кабинет председника Републике (837), I-3-а, Индонезија, Забелешка о разговору Тито-Сукарно, 16. јун 1961.

23 Wang Taiping, *Zhonghua renmin gongheguo waijiaoshi (1957–1969)*, (Beijing: Shijie zhishi chubanshe, 1998), 121.

24 АЈ, 837, I-4-а, Преглед говора шефова делегација; Agung, *Twenty Years Indonesian Foreign Policy*, 331–334.

25 ZWD, 105-01043-02, Yinni zai bujiemeng huiyi shang de biaoxian, 13. 9. 1961

карно је, у односу на глобалну несврстаност, желео да буде у Азији оно што је Тито био у Европи и Насер на Блиском истоку, а то је значило да је требало Нехруа истиснути са водећег положаја у Азији и наметнути се свима осталима путем нове афро-азијске конференције, као алтернативног формата, на којој нико од поменутих лидера не би могао да доминира.²⁶

Као јасну потврду оваквих намера, убрзо потом индонежански амбасадор у Њу Делхију је нагласио да је једино конференција бандуншког типа могла да реши неке од кључних проблема Трећег света, пошто би она била много ближа реалности, док је конференцију несврстаних у Београду, са презрењем, назвао „скупом теоретичара“.²⁷ Појачани кинески пропагандни напади на Југославију сугерисали су да је тако припреман политички терен за организовање нове афро-азијске конференције. То се испоставило као тачно, пошто је средином октобра 1961, током консултација између кинеских и индонежанских високих званичника, било одлучено да се званично поново покрене ова иницијатива, при чему би се само мало ублажила радикалнија реторика како би се обезбедило што шире учешће. Обе стране биле су у потпуности посвећене томе да се ограничи индијска улога на будућем скупу, по цену да она и не учествује, док би СССР-у, а нарочито Југославији, на чему је Кина посебно инсистирала, било забрањено да присуствују у било ком облику, чак ни као посматрачи.²⁸ Све су ово били очигледни разлози зашто су и Југославија и Индија биле животно заинтересоване да овај конкурентски формат никако не успе, пошто би тако обе ове земље доживеле потпуну изолацију унутар Трећег света и биле принуђене на неку врсту сврставања као одговора на такав немили развој догађаја.

Управо је сазивање несврстане Конференције о економским проблемима у Каиру јула 1962. постало непосредни окидач за Индонезију и Кину да поново актуализују своје напоре. Тиме је већ било јасно да су несврстаност и афроазијанизам јасно кренули засебним путевима и да су постајали отворени такмаци у смислу представљања ванблоковског и постколонијалног света у светској политици. Сукарнов дипломата за специјалне задатке, госпођа Супени је предложи-

26 ДАМСПС, ПА, 1961, ф-119, 435600, Телеграм амбасаде у Тунису, 24. новембар 1961.

27 ДАМСПС, ПА, 1961, ф-119, 428263, Телеграм амбасаде у Индији, 20. септембар 1961.

28 ZWD, 108-00270-04, Chen Yi fuzongli jiejian Yinni zhu Hua dashi Sukani jixu tan zhaokai di er ci YaFei huiyi, 15. 10. 1961.

ла истог месеца да две земље, уз подршку Северног Вијетнама, Северне Кореје и Монголије, буду спонзори будућег окупљања, док би ексклузивни клуб од само 30 афро-азијских земаља био позван да учествује. Индонежанска страна је чак озбиљно разматрала да се и земље Латинске Америке укључе у ове напоре, за шта Кина још увек није била спремна, али је тиме јасно било показано да би ова триконтинентална иницијатива могла у потпуности да потисне несврстану групу, преотме јој примат и Југославију, као европску земљу, сасвим одвоји од дешавања у том делу света.²⁹ Многима у Џакарти се чинило да се глобална несврстаност превише идентификовала са Титовим личним ставовима, тако да је било потребно наћи ново решење за индонежанску ширу улогу, а то се могло учинити само ако се „препакује“ формат сарадње у Трећем свету тако да се из њега у потпуности искључе европске несврстане земље.³⁰ Ипак, изненадно избијање кинеско-индијског пограничног рата је у много чему осујетило и одгодило овакве планове на извесно време, само још више допринео даљеј негативној поларизацији међу несврстаним земљама.

*Дилеме око организовања несврстане
или афро-азијске конференције*

Индијски пораз у рату са Кином представљао је преломни тренутак, кад су обе велике земље почеле да на потпуно другачији начин посматрају сопствену улогу унутар Трећег света, временом га учинивши средишњом ареном за доказивање свог релативног значаја и потенцијално проширење сопственог утицаја. Тако је, готово преко ноћи, Нехруова спољна политика радикално еволуирала од „неангажованости према неангажованима“ до тога да су несврстане земље постале несумњиви приоритет у међународном деловању Њу Делхија, место где је требало сузбити супарничку афро-азијску иницијативу. Са друге стране, услед отвореног раскола са Москвом, Кина се све више почела приказивати као трећи пол моћи у светским пословима, несумњиви предводник расне и класне „коалиције незадовољних“ широм света, а сазивање нове конференције бандуншког типа било је, као што смо раније нагласили, јасан израз таквих снаж-

29 ZWD, 105-01789-02, Yinni waijiaobu zhuli Supeini zu wo zhu Yinni dashi Yao Zhongming tan di er ci YaFei huiyi, 2. 7. 1962.

30 ДАМСПС, ПА, 1962, ф-105, 429379, Забелешка о досадашњој активности за одржавање друге АА конференције, 11. септембар 1962.

них стремљења.³¹ Нешто слично се дешавало и са Југославијом, која је у сваком следећем значајнијем успеху несврстане иницијативе видела једини начин да, као европска земља, остане у самом центру политичких дешавања у Трећем свету и тако избегне потпуну изолацију у међународним односима.³²

Након скорашњих бурних дешавања, Тито је сматрао да би нову конференцију несврстаних требало што пре организовати и своју забринутост је одмах изнео Насеру током њиховог следећег сусрета у Југославији маја 1963. године. Пошто је ускоро путовао на оснивачки самит Организације афричког јединства у Адис Абеби, што је био сигнал да је и Африка имала свој одговор на регионално организовање, египатски лидер је држао да је било још увек прерано да се оствари Титова идеја, тако да су обојица одлучила да, у скорој будућности, поново озбиљно размотре такве планове.³³ Овако млака реакција никако није значила да Насер није уопште био забринут због индонежанско-кинеске иницијативе, чак напротив: не само да су у исти кош стављане и сврстане и несврстане земље већ су и његови најближи међународни савезници, Тито и Нехру, могли остати потпуно изоловани ван или унутар таквог афро-азијског формата, чиме би могућност да УАР потом постигне било какав значајнији дипломатски продор била значајно смањена. Зато је, већ у октобру, током посете цејлонског премијера Сиримава Бандаранаике Каиру, Насер предложио да УАР, Цејлон и Југославија заједнички сазову нову конференцију несврстаних земаља, која би се одржала на јесен 1964. и чији би дневни ред био првенствено посвећен све интензивнијем мешању блокова у унутрашње послове несврстаног света.³⁴ Осим што се Бандаранаике одмах сагласила са изнетом идејом, ова иницијатива је убрзо доживела позитиван одјек у Индији и Југославији, а Нехру је чак понудио да Титови предлози изнети на XVIII заседању ГС УН-а, везани за укидање колонијализма, дискриминације

31 АЈ, 837, I-5-b, Индија, Извод из записника састанка колегија ДСИП по питању Индије, 14. мај 1964; АЈ, 507, ЦК СКЈ, IX, 60/II-134, Активности Кине у односу на покрете Азије, Африке и Латинске Америке, 31. мај 1963.

32 Jansen, *Afro-Asia and Non-Alignment*, 367-368.

33 АЈ, 837, I-3-a, УАР, Забелешка о разговору Тито-Насер на Ванги, 13. мај 1963.

34 ДАМСПС, ПА, 1963, ф-111, 434971, Телеграм амбасаде у УАР, 26. октобар 1963.

и расизма, као и промовисање даљег разоружања и економског развоја, постану агенда будућег скупа.³⁵

Иако се чинило да је несврстана конференција тиме добила значајан ветар у леђа, ни друга страна није седела скрштених руку, односно Индонезија и Кина су предузеле одговарајуће кораке да покушају да преузму иницијативу. И пре него што је Насер изашао са својом идејом, већ почетком октобра кинески премијер Џоу Енлај је подстакао своје индонежанске госте да убрзају припреме за нову афро-азијску конференцију, чак и уколико не буде довољно учесника на припремном скупу, тако да је Џакарта већ у децембру изашла са предлогом да се успостави припремни комитет 17 земаља који би се бавио питањем организације тог догађаја.³⁶ Као део нове дипломатске тактике да Кина буде укључена у припреме обе ове конференције, Пекинг и Џакарта су чак слали неочекиване сигнале како би и Кина могла да учествује на несврстаној конференцији, пошто се, по њима, због недавног разлаза са Москвом, али и ранијег учешћа у Бандунгу, већ рачунала као несврстана земља. Оваква натегнута аргументација је имала извесног одзива у Алжиру и на Цејлону, земљама које су имале близак однос са Пекингом, али је противљење Индије, Југославије, па и УАР-а било толико да су сви такви позиви били убрзо заборављени.³⁷ Без обзира на све, званична Џакарта је почела све отвореније говорити да конференцију несврстаних уопште није ни требало организовати, пошто се није могла адекватно посветити питањима борбе са империјализмом и неоколонијализмом, јасно указујући на то да је таква спољнополитичка опција за Сукарна итекако изгубила своју привлачност.³⁸

Заговорници афро-азијске иницијативе су зато одлучили да искористе „тешко наоружање“ у својим даљим напорима, па се средином децембра 1963. Џоу Енлај упутио на двомесечно путовање у четрнаест земаља Африке и Азије (уз краћу посету Албанији), где је, осим намере да побољша политичку и економску размену између Кине и одређених држава два континента, један од главних задатака био и да се спречи раније сазивање конференције несврстаних зе-

35 ДАМСПС, ПА, 1963, ф-111, 438824, Телеграм амбасаде у Индији, 1. децембар 1963.

36 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-173, 4695, Телеграм мисије у УН, 6. јануар 1964.

37 ДАМСПС, ПА, 1963, ф-111, 437284, Телеграм амбасаде у УАР, 15. новембар 1963.

38 National Archives and Records Administration (NARA), Record Group (RG) 59, Central Foreign Policy Files (CFPF), 1964–66, box 1830, POL 8, Conflicting proposals for non-aligned and Afro-Asian conferences, 9. 1. 1964.

маља. У том погледу, кинески премијер није побрао много успеха у УАР-у, Тунису, Алжиру, Мароку и Етиопији, али је ипак остварио извесан напредак јер су Гана, Гвинеја, Мали и Сомалија јасно подржали скорашње сазивање афро-азијске конференције, а у Азији им се у томе придружио још и Пакистан. Са друге стране, Бурма и Цејлон су одлучили или да не учествују ни на једној конференцији или да учествују на обе, што је био случај са Бандаранаике, а то се опет, у неку руку, могло рачунати као извесан успех за кинеско-индонежанску опцију.³⁹ Индонежанска страна је све интензивније ширила гласине да је конференција несврстаних била од почетка осуђена на неуспех и да је то био само очајнички покушај Југославије и Индије да спасу шта се још могло спасити од њиховог опадајућег утицаја у Азији и Африци.⁴⁰

Пошто је било земаља, као Алжир, које су сматрале да би обе конференције требало да се одрже, прво несврстана, док би потоња афро-азијска била само регионални продужетак ове претходне, чиме се тражило некакво компромисно решење, УАР је одлучио да убрза дипломатске напоре како би се припреми скуп за конференцију несврстаних одржао у најскорије време и тако отклониле било какве недоумице о правовремености и сврсисходности читаве иницијативе.⁴¹ Осим тога, Југославија и Индија су биле итекако свесне да би раније сазивање афро-азијске конференције засигурно довело до тога да се несврстани скуп на крају и не одржи. Зато је требало одмах предузети кораке како би се обезбедило што шире учешће ванблоковских земаља са свих континената, нарочито из Латинске Америке, која раније није била довољно заступљена, док би се програм конференције подједнако морао бавити питањима колонијализма, расизма, безбедности и економије, чиме би много ужа агенда конкурентског скупа постала сасвим сувишна.⁴²

Иако је позив да учествују на предстојећем припремном састанку марта 1964. године у Колумбу био послат различитим несврстаним земљама, Индонезија, Гана, Гвинеја и Мали нису дали било какав одговор, тако да је југословенска страна одлучила да пошаље високу државно-партијску делегацију која би од три афричке земље

39 ZWD, 203-00495-01, Shisi guo fangwen baogao dagang, 27. 5. 1964.

40 ДАМСРС, ПА, 1964, ф-173, 41510, Циркуларни телеграм ДСИП, 15. јануар 1964.

41 ДАМСРС, ПА, 1964, ф-173, 42307, Телеграм амбасаде у УАР, 18. јануар 1964.

42 NARA, RG 59, CFPF, 1964-66, box 1830, POL 8, Telegram from the embassy in Ceylon, 19. 2. 1964.

коначно добила пристанак. Југословени су имали успеха међу руководиоцима у Гани и Гвинеји, који су нешто променили свој став и опрезно одлучили да учествују у свим припремама, упутивши своје делегације у цејлонску престоницу, али је Бен Белина мисија у Малију доживела неуспех и та земља је тек у последњем тренутку послала своју делегацију на октобарски самит у Каиру.⁴³ Индија је пак, уз Југославију, преузела на себе задатак да лобира код латиноамеричких земаља да се и оне у што већем броју појаве на припремном састанку, а свакако и на будућој конференцији.⁴⁴ Што се тиче Индонезије, она је послала госпођу Супени у Коломбо како би лично објаснила свим присутнима да, пошто су афро-азијске земље представљале најважнију политичку снагу у успону, једино је такав скуп имало смисла организовати, али је Џакарта, ипак, била спремна на изванредан компромис који би подразумевао да се афро-азијска конференција одржи у Каиру у само предвечерје несврстаног скупа, што је, међутим, била сасвим неприхватљива опција за Југославију, Индију, али и за остале учеснике.⁴⁵

Како би се спречио било какав индонежански покушај да уздрмају или преузму контролу над припремним састанком, сазивачи овог догађаја су одлучили да успоставе веома флексибилну и широку агенду будућег самита, као и разуђене критеријуме за учешће, како би се што више ванблоковских земаља поистоветило са несврстаном конференцијом и потом одлучило да на њој сигурно и учествује. Исто тако, одлучено је да се јавно не критикује афро-азијска конференција, већ да јој се пружи резервисана подршка, како би се тако Индонезанима и њиховим савезницима одузела муниција за даље нападе или настављање подривачке делатности.⁴⁶ Иако је индонежанска делегација покушала да конференцију несврстаних представи као покушај спасавања образа империјализму, представници Цејлона, Индије, УАР-а и Југославије успели су да наметну теме ми-

43 NARA, RG 59, CFPF, 1964-66, box 1830, POL 8, Ghana and the non-aligned conference, 12. 3. 1964; Архив внешней политики Российской Федерации (АВПРФ), ф. 144, оп. 25, п. 59, д. 19, л. 21–25, К пребыванию югославской партийно-правительственной делегации в Гвинейской республике, 17. 4. 1964.

44 NAI, MEA, 118(78)/WII/64, Non-alignment and the Latin American states, February 1964.

45 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-173, 49445, Телеграм амбасаде у Индонезији, 19. март 1964.

46 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-174, 412985, Циркуларни телеграм ДСИП, 14. март 1964.

рољубиве коегзистенције и економског развоја као главне, док су питања антиимперијализма и антиколонијализма била уоквирена на специфичан начин, као саставни део борбе за мир и једнакост у међународним односима, чиме је била отупљена аргументација коју је промовисала друга страна. Као једини уступак Индонежанима, у завршни документ припремног састанка убачена је формулација „нове снаге у успону“, али више као синоним за народноослободилачке покрете него као појам који описује неку нову политичку групуацију земаља унутар Трећег света.⁴⁷

На самом крају овог састанка била је састављена широка листа потенцијалних учесника на предстојећем самиту, која је обухватала многе новоослобођене афричке земље, чиме се некад квалитет жртвовао зарад квантитета, али је то било неопходно да би се осигурало да овај скуп буде организован доста пре афро-азијске конференције и да „радикална“ групуација не буде у стању да преусмери његов ток. У ту сврху, успостављен је стални Припремни комитет од десет амбасадора, смештен у Каиру, који се бавио техничким припремама за самит.⁴⁸ Како је Насер ускоро јасно пренео Сукарну, због презаузетости организовањем неколико међународних скупова током 1964. године, афро-азијска конференција се никако није могла одржати у Каиру у исто то време.⁴⁹ Тиме су, у много чему, биле заустављене индонежанске и кинеске амбиције да се тај догађај засигурно одигра исте те године и пре несврстаног самита.

Трка до краја између другог Београда и другог Бандунга

Кина је била изузетно забринута због успеха југословенско-индијске дипломатске офанзиве, тако да је било одлучено да се настави са интензивним припремама за афро-азијску конференцију. Међутим, како су то преносили високи кинески званичници, више није ни било важно који од два конференцијска модела би се први одржао, пошто су они ионако били суштински различити, те је садржај једног или другог скупа постао много важнији критеријум који их је коначно одређивао и разликовао пред светом. Током разговора Денг Сјаопинга са индонежанским амбасадором било је закључено

47 NAI, MEA, 118(78)/WII/64, Report on the Colombo preparatory meeting, March 1964.

48 NARA, RG 59, CFPF, 1964-66, box 1830, POL 8, Preparatory non-aligned meeting, 7. 4. 1964.

49 Jansen, *Afro-Asia and Non-Alignment*, 374-375.

да, пошто се конференција несврстаних не би бавила кључним проблемима империјализма, колонијализма, отпором политици САД-а, снажнијом подршком народноослободилачким покретима, а то су управо били главни програмски адути догађаја који су Пекинг и Џакарта заговарали, требало је, без много обзирања, наставити са сопственим припремама.⁵⁰ Ово су заиста биле значајне промене у дотадашњим кинеским ставовима.

Како би успели да надокнаде пропуштено, Индонезија је већ у априлу 1964. организовала у Џакарти припремни састанак за другу афро-азијску конференцију, чак не скривајући да је и списак позваних био тако састављен да буде на линији основних индонежанских интереса, док је кинеско учешће, до последњег тренутка, држано као неизвесно да се не би даље продубљивао сукоб са Индијом.⁵¹ Наравно, Кина никако није желела да изостане са овог догађаја, чак ни да би тиме удовољила извесним индонежанским страховима, тако да је министар Чен Ји лично предводио кинеску делегацију. Као што се могло и очекивати, на овом догађају кинеско-индонежанско-пакистанска група се оштро сукобила са индијско-цејлонском групом, коју је често подржавала и делегација УАР-а, а очекивана тачка раздора су били будућа агенда конференције и могуће малезијско и совјетско учешће. Ипак, присуство многих земаља које су претходног месеца биле у Коломбу гарантовало је да ниједна донета одлука суштински не буде против закључака усвојених на том ранијем скупу. На крају је било одлучено да се друга афро-азијска конференција коначно одржи у Африци у првој половини 1965. године (Индонезија је промовисала Гвинеју као место одржавања, Кина Алжир, а Индија Каиро или Адис Абебу).⁵² Ипак, Сукарно је био видно узнемирен што ће се конференција несврстаних одржати барем шест месеци раније, па би својим „млаким“ закључцима могла сузбити борбени дух многих земаља. Стога се чак почело размишљати о организовању прве конференције „нових снага у успону“, која би премостила период између ове две велике конференције и тако политички спремила терен за потоње афро-азијско окупљање.⁵³

50 ZWD, 105-01869-07, Deng Xiaoping daizongli jiejian Yinni zhu Hua dashi Sukani tanhua jilu, 12. 3. 1964.

51 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-178, 415439, Телеграм амбасаде у Алжиру, 6. април 1964.

52 NAI, 118(78)/VII/64, Report on the preparatory meeting in Jakarta, April 1964.

53 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-178, 419026, Телеграм амбасаде у Индонезији, 24. април 1964.

Нехруова изненадна смрт у мају 1964. доста је уздрмала „умерену“ групу несврстаних земаља, док његов наследник Лал Бахадур Шастри, иако способан политичар, није имао ту харизму и глобални престиж који је имао први индијски премијер, што се могло одразити на успех предстојећег самита. Како би се некако ублажио негативан ефекат овог догађаја, југословенска страна је одлучила да почетком августа пошаље заменика државног секретара за иностране послове Мишу Павићевића у посету низу азијских земаља (Индонезија, Индија, Цејлон и Камбоџа), пошто су државе са тог континента већински стајале уз званични Београд по различитим основама. Упркос очекивањима, посета Џакарти је чак одлично прошла и била је постигнута широка сагласност да Сукарно лично присуствује каирској конференцији, мада то и не чуди, пошто контроверзна питања нису ни била додирнута. У Индији и на Цејлону било је одлучено да све три земље блиско координишу своје активности на предстојећем скупу, стављајући подједнак акценат и на питање мирољубиве коезистенције и на проблем антиколонијализма, док би свим учесницима требало појаснити да економска сарадња са развијеним западним земљама није увек представљала неоколонијализма, већ и нормалну потребу за подстицањем сопственог развоја.⁵⁴ За Индију је нарочито било важно да предстојећи несврстани самит у Каиру буде овенчан успехом, пошто би то онда, по индијским званичницима, суштински поткопало индонежанске и кинеске намере да будућу афро-азијску конференцију усмере у њима жељеном правцу.⁵⁵

Свима је већ тада било јасно да је конференцији несврстаних земаља пошло за руком да надигра свог афро-азијског такмаца, не само зато што је она временски раније одржана већ пре свега што је успела да обухвати и поново актуализује сва важна питања која су се тицала Трећег света, и она која су била блиска „умереним“ земљама и она више карактеристична за „радикалне“ чланове групе. Југословенска дипломатија је почела интензивно да промовише специфичну агенду у којој је борба против свих облика тлачења, неједнакости и спољног мешања била саставни део шире борбе за мирољубиву коезистенцију и економски развој и те две димензије, како су сматрале у Београду, никако нису једна другу искључивале, већ су биле два лица истих заједничких напора у сузбијању империјализма и неоко-

54 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-174, 432078, Циркуларни телеграм ДСИП, 7. август 1964.

55 NARA, RG 59, CFPPF, 1964-66, box 1829, POL 8, Telegram from the embassy in India, 22. 9. 1964.

лонијализма.⁵⁶ Управо у томе се и огледао главни југословенски допринос у стварању једног ширег оквира унутар кога би се покретале колективне акције свих несврстаних земаља, без обзира на њихове појединачне разлике и извесне несугласице, а на том путу званични Београд је уживао снажну подршку Индије, Цејлона, Етиопије, Туниса и домаћина УАР-а, чији су се високи званичници сви сјатили у Београд уочи овог важног догађаја како би се јасно унапред утврдио план заједничког наступа.⁵⁷

Многи су предвиђали да ће на Каирској конференцији поново доћи до поларизације учесника у две, већ јасно уобличене групације, иако је и даље постојала снажна могућност да оба табора изађу и са извесним компромисним предлозима којима би уравнотежили ове опречне позиције.⁵⁸ Док су се индонежански представници специјално спремали за жесток дипломатски окршај са Југославијом и Индијом, неке друге земље, већином афричке, нису се слагале са агендом „радикалне“ групације, држећи да је тако само могло доћи до даљих подела и сукоба који су могли трајно угрозити кохезију свих несврстаних земаља, те је, по њима, требало уложити више труда да се јасније дефинишу механизми снажења узајамне сарадње.⁵⁹ Занимљиво је нагласити да су обе суперсиле, за разлику од времена Београдске конференције, када су и Вашингтон и Москва покушавали да подрију перспективе тог самита, сада здружено радиле на томе да се осигура успех овог скупа, али без њиховог приметног утицаја, како би се тиме осујетили кинески напори да преузму контролу над главним политичким дешавањима у Трећем свету. Совјети су чак наговорили и Кубу да стане уз групу „умерених“ земаља и подржи југословенске планове, упркос неким ранијим кубанским размиможлажењима са Београдом.⁶⁰

Узимајући све то у обзир, вероватно је и Сукарно осетио да однос снага на предстојећем самиту не би био у његову корист, па је

56 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-175, 435888, Циркуларни телеграм ДСИП, 13. септембар 1964.

57 АВПРФ, ф. 144, оп. 25, п. 58, д. 7, л. 114–120, Разговор советског посла Пузанова с кубинским послом Хосе Луис Перес Ернандес, 22. 9. 1964.

58 NARA, RG 59, CFPF, 1964-66, box 1829, POL 8, Telegram from the embassy in the UAR, 8. 10. 1964.

59 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-176, 438259, Телеграм амбасаде у Судану, 24. септембар 1964.

60 NARA, RG 59, CFPF, 1964-66, box 1829, POL 8, Telegram from the embassy in Yugoslavia, 24. 9. 1964; АВПРФ, ф. 0104, оп. 20, п. 127, д. 8, л. 77–79, О позицији републики Куба в отношении неприсоединившихся стран, септембар 1964.

покушао да се у само предвечерје конференције сусретне са Титом у Југославији, али то технички није било могуће уприличити (можда се није ни желело), тако да је, крајем септембра, допутовао у Београд индонежански заменик министра спољних послова. Њему је југословенски председник јасно предочио да се раскол на самиту морао по сваку цену избећи, те да је било неопходно постићи јединство барем у вези са крупнијим питањима. Све друго се, по Титу, могло показати као фатално за даљу судбину ванблоковске опције.⁶¹ Зато су египатске дипломате предложиле да три водеће несврстане земље – УАР, Индија и Југославија – учине додатни напор да утичу на већину присутних делегација како би показале конструктиван приступ свим кључним проблемима, избегавајући даље расправе, те да јасно истакну да је улога несврстаних земаља била у томе да својим независним наступом утичу на промену саме суштине међународних односа, а не само да виде себе као пуке посреднике међу великим силама. Тиме је глобална несврстаност требало да добије нов карактер за будућност, идући даље и шире од самог сукоба Исток–Запад.⁶² Међутим, као још један наговештај даљих изазова, камбоџански владар принц Нородом Сиханук је, упркос чврстом обећању претходно датом Титу и Насеру, током званичне посете Кини одлучио да не путује у Каиро. Свима је било јасно да је званични Пекинг сигурно у томе одиграо извесну улогу, постигавши тако значајан дипломатски поен.⁶³

Сазивање Каирске конференције почетком октобра 1964. године, где се на једном месту окупило 47 пуноправних учесника и 10 посматрача, заиста је представљало велики успех за групу „умерених“ земаља окупљених око Југославије, првенствено зато што су сви дипломатски напори учињени у претходне две године коначно уродили плодом, док је будућност афро-азијске конференције и даље остала неизвесна, пре свега по питању времена одржавања, иако је Алжир већ био одабран да буде њен домаћин. Ипак, ни овај догађај није могао проћи без извесних контроверзи, а најзначајнија је био концептуални сукоб Тита и Сукарна око питања мирољубиве коезистенције, „нових снага у успону“, улоге кинеске политике, будућно-

61 АЈ, 837, I-3-а, Индонезија, Сусрет председника Тита са индонежанским замеником министра спољних послова Сувитом, 26. септембар 1964.

62 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-176, 439035, Телеграм амбасаде у УАР, 29. септембар 1964.

63 ZWD, 113-00404-04, Jianpuzhai dui di er ci bujiemeng guojia huiyi de taidu, 16. 10. 1964.

сти несврстаности, а који је у много чему обележио најважније седнице овог самита и одјекнуо у читавом свету.⁶⁴

Тито је држао да је смањење напетости међу блоковима стварало драгоцену прилику за несврстане земље да заузму позицију ближу центру међународне политике, настојећи тако да покрену постепено прекомпоновање односа између великих сила и малих земаља, док је мирољубива коегзистенција била само извориште и неопходан предуслов борбе за слободу и једнакост, у суштини јасна алтернатива сваком рату и сукобима. Са друге стране, Сукарно је ватрено заступао тезу да су тадашње промене у међународној ситуацији представљале само још један трули компромис између великих сила учињен на штету Трећег света, а мирољубива коегзистенција се могла применити на односе међу великим силама, никако између великих и малих држава, а блокови су само желели да диктирају своје услове несврстаним земљама. По њему, несврстаност је већ постала застарела појава, само пролазна фаза у даљем развоју „нових снага у успону“. Нимало изненађен оваквим наступом, Тито му је одговорио да мирољубива коегзистенција никако није била само један од појавних облика међународног *status quo*-а, већ покретачка снага борбе несврстаних земаља за бољи и праведнији свет, али без икаквих илузија да ће таква борба бити имало лака или да велике силе не воде дволичну политику према ванблоковским факторима.⁶⁵

Током њиховог потоњег приватног сусрета, Тито је покушао да укаже свом индонежанском саговорнику колико је постао изолован у свету са таквим радикалним ставовима, јасно га упозоривши да без мира ниједан кључни проблем није могао бити решен. По њему, борба за мир је била тесно повезана са борбом против колонијализма, односно ове две борбе нису биле у својој основи супротстављене, а економски развој постколонијалних земаља није се могао постићи без сарадње са развијеним земљама, те да је то био једини начин да се неразвијене земље ефикасно супротставе свим насртајима неоколонијализма. Заговарање било каквог отвореног сукоба са великим силама или играње на опасним поделама између богатих и сиромашних или „обојених и белих“ могло се само завршити катастрофом за читав несврстани свет. Сукарно се делимично сагласио са оваквом

64 NARA, RG 59, Bureau of Intelligence and Research, Bandung I&II, box 1, Telegram from the embassy in the UAR, 6. 10. 1964.

65 AJ, 837, I-4-a/5, Титов и Сукарнов говор; Bogetić, *Nesvrstanost kroz istoriju*, 115–128.

аргументацијом, али је и даље сматрао да Југославија, као европска земља, није могла довољно добро да разуме проблеме Трећег света, што је уједно био и начин да се дисквалификују Титови напори.⁶⁶

Југословенска делегација је ипак одлучила да вредно ради са Индонежанима како би покушала да их врати у окриље аутентичне несврстаности и тако ублажи њихове ратоборне ставове, нарочито зато што су они могли имати извесног одјека међу неким афричким земљама (Гвинеја и Мали су једини отворено подржали Сукарна, али су и неке друге земље са тог континента показале извесно разумевање за такво гледиште).⁶⁷ Упркос извесним размимоилажењима током израде завршних докумената самита, агенда „умерених“ земаља је успела да превагне, делимично обogaћена помињањем империјализма, колонијализма и неоколонијализма као узрока многих напетости и сукоба у свету, што је било извесно компромисно решење, чиме се дошло до делимичног усклађивања два супротстављена гледишта. У суштини, сваки од учесника могао је пронаћи у тим документима једно или више питања са којима се слободно могао идентификовати и то је било довољно за све присутне. Земље као Југославија и Индија су схватиле да инсистирање само на коегзистенцији и развоју није било довољно за многе учеснике, нарочито оне из Африке, који су се још увек суочавали са опасностима колонијализма или спољне агресије, док су Индонежани увидели да непрекидно истицање антиимперијалистичке борбе није никако могло да реши нагомилане друштвене и економске проблеме постколонијалног света, тако да је морало доћи до невољног обједињавања две агенде у оквирима несврстане групе. У томе се и огледала помириатељска улога овог самита, како би се тако обезбедила каква-таква будућност ове опције, али још увек без формирања неког институционализованог облика сарадње.⁶⁸

Скромни успех Каирске конференције није уједно значио и коначан пораз афро-азијске иницијативе, мада су ствари неумољиво ишле ка једном таквом исходу, пошто је психолошка баријера већ била пробијена и многи су држали да друга конференција тог типа више није ни била потребна. То се јасно видело када је у јануару 1965.

66 AJ, 507, III/104, Извештај са Каирске конференције поднет 28. октобра 1964.

67 ДАМСПС, ПА, 1964, ф-176, 442723, Циркуларни телеграм ДСИП, 14. новембар 1964.

68 NARA, RG 59, CFPF, 1964-66, box 1829, POL 8, U. S. assessment of the Second Conference of Non-Aligned Nations, 23. 10. 1964.

Сукарно одлучио да изведе своју земљу из УН-а, пошто су тада у Џакарти и Пекингу озбиљно размишљали да успоставе алтернативну међународну организацију, а управо је Афро-азијски покрет требало да постане окосница једног таквог подухвата. Међутим, такав једнострани индонежански потез није имао јачег утицаја на друге несврстане земље да крену истим путем.⁶⁹ Упркос свему, Кина је сматрала да је Индонезија успела да постигне значајан дипломатски успех у Каиру и да је тај догађај био јасан пораз Титове политике, пошто, по кинеским званичницима, он није успео да наметне тему мирољубиве коегзистенције као доминантну, а слично се десило и са неким Насеровим и Шастријевим иницијативама (око кинеског нуклеарног програма). У Пекингу су држали да су напете међународне околности од тада углавном ишле на руку успешном сазивању афро-азијске конференције и да ће непосредни ефекат самита у Каиру бити убрзо превазиђен и заборављен.⁷⁰ Како би симболично подржала такве напоре, али и придобила симпатије многих у Трећем свету показавши свој пркос суперсилама, Кина је, само неколико дана после Каирске конференције, детонирала своју прву атомску бомбу, подсетивши тако многе на Хрушчовљеву обнову нуклеарних тестова покренуту у само предвечерје Београдске конференције. Ипак, различите земље Азије и Африке су тада позитивно гледале на скорашња дешавања у Кини, сматрајући да је сада и Трећи свет успео технолошки да достигне прва два.⁷¹

Многи учесници афро-азијског скупа су убрзо почели да поустају и губе интерес за ново окупљање, нарочито стога што су све више постајали уморни од непрекидних сукоба, како унутар саме групе тако и због све оштријег совјетско-кинеског раскола, који се све више везивао за питање могућег совјетског учешћа на конференцији у Алжиру.⁷² Упркос снажном кинеском противљењу, Бен Бела је, као домаћин, успео да издејствује померање конференције са краја марта за крај јуна 1965, што је изазвало велико незадовољство у Џакарти и Пекингу, али је такав заокрет све више показивао колико су нарасле фрустрације унутар те групе земаља, као и њихова засићеност раз-

69 ZWD, 105-01910-01, Zhou zongli he Chen fuzongli tong Subandeliyue di yi ci huitan jilu, 24. 1. 1965.

70 ZWD, 109-02792-03, Guanyu wo dui di er ci bujiemeng huiyi de duice lundian, 27. 10. 1964.

71 ZWD, 107-00835-03, Youguan wo baozha yuanzidan de fanying, 16. 10. 1964.

72 NARA, RG 59, CFPF, 1964-66, box 1828, POL 8, Telegram from the embassy in Yugoslavia, 29. 12. 1964.

личитим радикалним испадима.⁷³ Такав тренд је нарочито био очигледан током прославе десетогодишњице Бандуншке конференције у априлу 1965. када се ниједан од значајнијих афро-азијских лидера није појавио у Џакарти, иницијатива за прву конференцију „нових снага у успону“ је била убрзо одбијена, док је успостављање алтернативног УН-а било у потпуности одбачено од велике већине присутних делегација. Индонезија и Кина су полако поимале колико су постале изоловане у светској политици, али је тада већ било касно.⁷⁴

Војни удари у Алжиру и Индонезији изведени у јуну и октобру 1965, као и потоњи пуч против Нкрумаха у фебруару наредне године, јасно су нагостили да друга афро-азијска конференција више није имала никакву политичку будућност, чиме је био задат жесток ударац „радикалном“ крилу несврстаности. Бен Белу је заменио његов много конзервативнији министар одбране Хуари Бумедијен, који је мање пажње посвећивао револуционарном спољнополитичком курсу, док је Сукарно, иако формално председник још неко време, постао само симболична политичка фигура под непосредном контролом индонежанских генерала предвођених Сухартом (Нкрумах је остао у избеглиштву). Већ у новембру и званични Пекинг је, подржан од других учесника, сасвим дигао руке од читаве идеје одржавања афро-азијске конференције, увидевши да она више уопште није била остварива, и окренуо се самом себи и скором почетку хаоса Културне револуције.⁷⁵ Упркос варљивом утиску да је несврстана група коначно однела превагу над свим својим такмацима и да је чека светлија будућност, и она сама се тада налазила у дубокој кризи, без икакве снаге да предузме нове иницијативе, док је низ кључних несврстаних лидера изненада напустио историјску позорницу, оставивши Тита да се, готово сам, носи са свим будућим изазовима.

Резиме

Геополитички сукоб тзв. другог Београда и другог Бандунга представљао је праву кулминацију борбе за превласт и лидерство унутар Трећег света, вођене паралелно са дешавањима везаним за блоковски Хладни рат, а који је и сам суштински утицао на процесе

73 ДАМСПС, ПА, 1965, ф-136, 48220, Телеграм амбасаде у Алжиру, 3. март 1965.

74 ДАМСПС, ПА, 1965, ф-136, 416041, Телеграм амбасаде у Индонезији, 30. април 1965.

75 Li Qianyu, *Cong Wanlong dao Aerjier*, 208-231.

међу ванблоковским земљама. Тиме је појам „Хладног рата Трећег света“ добијао све више на значају. Политички и идеолошки сукоб коме је посвећен овај чланак био је подједнаког интензитета и горчине као и онај међу суперсилама, а оставио је озбиљне последице по јединство несврстаних земаља, у много чему ослабивши њихову солидарност и истрошивши снагу и ентузијазам да се још одлучније колективно боре за сопствено место под сунцем у време када је блоковски интервенционизам постајао све интензивнији.

Иако је несврстаној групи, предвођеној Југославијом и „умереним“ члановима, пошло за руком да однесе превагу, то је ипак била Пирова победа, од које се она једва опоравила тек пет година касније, када је одржан следећи значајнији скуп ових земаља. Без обзира на све, за разлику од Афро-азијског покрета, који никада није ни успео да заживи и остао је само, скоро заборављена, фуснота историје, пропали политички пројекат Индонезије, Кине и неких других земаља, несврстаној групи је ипак пошло за руком да се релативно брзо опорави од свих ових дубоких унутрашњих подела и сукоба, залечи те дубоке ране и поново осмисли сопствену глобалну улогу у облику Покрета несврстаних и агенде блиске оним безбедносним и социо-економским темама које су Југославија и њој сличне земље заговарале у Београду и Каиру. Тиме, наравно, нису нестале старе поделе између „умерених“ и „радикалних“ чланова, оне су тада само попримиле другачији облик и суштину, па су се поново вратиле на историјску позорницу крајем 70-их година, у облику концептуалног сукоба Југославије и Кубе око веза Покрета несврстаних и совјетског блока, подсећајући тада многе на немиле догађаје из времена 60-их које смо овде анализирали. И тада, као и у овом случају, последице по несврстане земље биле су готово трагичне и далекосежне.

Sources and Literature

- Arkhiv vneshnei politiki Rossiiskoi Federatsii.
- Arhiv Jugoslavije: Kabinet predsednika Republike; CK SKJ.
- Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije. Politička arhiva.
- National Archives of India.
- National Archives and Records Administration: Record Group 59, Central Foreign Policy Files; Bureau of Intelligence and Research.
- Rossiiskii gosudarstvennyi arkhiv noveishei istorii.
- Zhonghua renmin gongheguo waijiaobu dang'anguan [Arhiv Ministarstva spoljnih poslova NR Kine].

- Agung, Ide Anak Agung Gde. *Twenty Years Indonesian Foreign Policy 1945-1965*. The Hague: Mouton, 1973.
- Bogetić, Dragan, „Sukob Titovog koncepta univerzalizma i Sukarnovog koncepta regionalizma na samitu nesvrstanih u Kairu 1964“. *Istorija 20. veka* 2/2017, 101-118. doi: 10.29362/ist20veka.2017.2.bog.101-118
- Bogetić, Dragan. *Nesvrstanost kroz istoriju: od ideje do pokreta*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2019.
- Byrne, Jeffrey James. *The Mecca of Revolution: Algeria, Decolonization, and the Third World Order*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Čavoški, Jovan. „Jugoslavija i Daleki istok – Treći svet između Jugoslavije i Kine“. *Jugoslavija u Hladnom ratu: zbornik radova*. Beograd: INIS, 2010. (cyrillic)
- Čavoški, Jovan. “YaFei zhuyi yu bujiemeng zhijian: Zhongguo, Nansilafu yu di san shijie neibu de douzheng (1954-1965)“. Doktorska disertacija, Peking University, School of International Studies, 2014.
- Čavoški, Jovan. “Saving Non-Alignment: Diplomatic Efforts of Major Non-Aligned Countries and the Sino-Indian Border Conflict”, eds Lorenz Lüthi, Amit Das Gupta. *The Sino-Indian War of 1962: New Perspectives*. London: Routledge, 2017.
- Čavoški, Jovan. “Shaping Afro-Asia and Non-Alignment: the Sino-Yugoslav Struggle for Leadership in the Third World during the 1950s and 1960s”, ed. Martin Previšić. *Breaking Down Bipolarity: Yugoslavia’s Foreign Relations during the Cold War*. Berlin: De Gruyter Oldenbourg Verlag, 2021.
- Dinkel, Jürgen. *The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics (1927-1992)*. Leiden: Brill, 2018.
- Engerman, David C. *The Price of Aid: the Economic Cold War in India*. Cambridge: Harvard University Press, 2018.
- Ferris, Jesse. *Nasser’s Gamble: How Intervention in Yemen Caused the Six-Day War and the Decline of Egyptian Power*. Princeton: Princeton University Press, 2013.
- Friedman, Jeremy. *Shadow Cold War: the Sino-Soviet Competition for the Third World*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2015.
- Fursenko, Aleksandr, Timothy Naftali. *Khrushchev’s Cold War: the Inside Story of an American Adversary*. New York: W. W. Norton, 2006.
- Ginat, Rami. *Syria and the Doctrine of Arab Neutralism: From Independence to Dependence*. Brighton: Sussex Academic Press, 2005.
- Jansen, G. H. *Afro-Asia and Nonalignment*. London: Faber and Faber, 1966.
- Jones, Matthew, *Conflict and Confrontation in South East Asia 1961-1965: Britain, the United States, Indonesia, and the Creation of Malaysia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- *Jugoslavija-Indonezija 1945-1967: istraživanja i dokumenti*, ur. Ljubodrag Dimić, Aleksandar Raković, Miladin Milošević. Beograd: Arhiv Jugoslavije, 2014. (cyrillic)

- Kerr, Malcolm H. *The Arab Cold War: Gamal Abd al Nasir and His Rivals, 1958–1970*. Oxford: Oxford University Press, 1971.
- Kimche, David. *The Afro-Asian Movement: Ideology and Foreign Policy of the Third World*. Jerusalem: Israel Universities Press, 1973.
- Leffler, Melvyn P. *For the Soul of Mankind: the United States, the Soviet Union, and the Cold War*. New York: Hill and Wang, 2007.
- Legge, J. D. *Sukarno: A Political Biography*. New York: Praeger, 1972.
- Li, Qianyu. *Cong Wanlong dao Aerjier: Zhongguo yu liu ci YaFei guoji huiyi*. Beijing: Shijie zhishi chubanshe, 2016.
- Lüthi, Lorenz M. *The Sino-Soviet Split: Cold War in the Communist World*. Princeton: Princeton University Press, 2008.
- Lüthi, Lorenz M. *Cold Wars: Asia, Middle East, Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Radchenko, Sergey. *Two Suns in the Heavens: The Sino-Soviet Struggle for Supremacy, 1962–1967*. Washington DC, Stanford: Woodrow Wilson Center Press, Stanford University Press, 2009.
- Raghavan, Srinath. *War and Peace in Modern India: A Strategic History of the Nehru Years*. Ranikhet: Permanent Black, 2010.
- Rakove, Robert B. *Kennedy, Johnson, and the Nonaligned World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Thompson, W. Scott. *Ghana's Foreign Policy 1957–1966: Diplomacy, Ideology, and the New State*. Princeton: Princeton University Press, 1969.
- Wang, Taiping. *Zhonghua renmingongheguo waijiaoshi (1957–1969)*. Beijing: Shijie zhishi chubanshe, 1998.
- Westad, Odd Arne. *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Zhou, Taomo. *Migration in the Time of Revolution: China, Indonesia, and the Cold War*. Ithaca: Cornell University Press, 2019.

Summary

Jovan Čavoški

Second Belgrade or Second Bandung? Yugoslavia and the fight for supremacy in the Third World (1962–1965)

ABSTRACT: This paper deals with a largely forgotten historical episode when, in the early 1960s, two groups of nations, one headed by Yugoslavia and India and the other by Indonesia and China, bitterly fought for supremacy in the Third World. This intensive competition for leadership was most visible in numerous diplomatic activities directed at convening, at the earliest possible time, a non-aligned or an Afro-Asian conference, the so-called Second Belgrade or Second Bandung. Each in its own manner, these two conferences represented the ideological and political strivings of the countries embedded in these two camps, i.e. embodied their respective visions of the role and future of the world standing between the two superpower blocs.

KEY WORDS: non-alignment, Afro-Asianism, Third World, Yugoslavia, Indonesia, China, India

The first half of the 1960s was marked by a fierce political struggle conducted within the ranks of non-aligned countries, primarily between the “moderate” and “radical” factions of this still informal group of non-bloc nations, which, at the time, constituted a far greater danger to its normal functioning than any outside superpower interference could ever wield. While one group of nations, the “moderates”, headed by Yugoslavia, India, Egypt and others, advocated a more moderate, realist and pragmatic foreign policy course of non-engagement with the great powers, pushing the agenda of peace, security, and economic development, the “radical” group represented by countries like Indonesia, Ghana, Mali and others, enjoying a strong external backing from China, pursued a militant policy of a continuous anti-imperialist and anti-colonial struggle against the Western powers, while also reserving its fair share of ideological criticism for the Soviet Union. During those years, these two dominant ideological and political currents, i.e. non-alignment and “Afro-Asianism”, turned into the main fault line of polarization, dividing the entire Third World into two

distinctive camps. The first one was advocating a strict non-bloc foreign policy of wider cooperation, irrespective of any regional considerations or political, racial, historical, cultural, social and other differences, while the other one was emphasizing regional adherence to the two continents, irrespective of any bloc adherence, underlining racial and social distinctions, as well as shared colonial sufferings, and using them as an inspiration for a violent showdown with the developed world. To achieve their goals, each group had charted a specific path of convening two separate conferences that would embody their respective agendas, the so-called Second Belgrade or Second Bandung, through which either “moderates” or “radicals” could ultimately achieve political preeminence in the Third World. This would eventually turn into an intensive diplomatic race to the very end that would split the entire non-aligned world in half, causing great harm to the common cause, depleting its vitality and enthusiasm, and plunging these nations into a profound crisis several years after a non-aligned summit, the Cairo Conference, was finally held in October 1964. As for the Afro-Asian conference, it was never held, finally losing out to its non-aligned competitor, thus becoming only a footnote to history, a failed project that never was.